

NEVEN CVETIĆANIN

EPOHA S ONE STRANE LEVICE I DESNICE

Službeni glasnik, Institut društvenih znanosti Beograd, 2008., 703 str.

Neven Cvetićanin, politički teoretičar s Instituta društvenih nauka u Beogradu, odlučio se pozabaviti gotovo neiscrpnom temom, mijenom 'političkog polja' našeg vremena. Cvetićanina ponajprije zanima istrošenost moderne, napose pojmovne dihotomije ljevica-desnica. Kako smo često suočeni s dvojabama o političko-ideološkom profilu neke političke stranke, pokreta ili pak pojedinca, tema za koju se Cvetićanin odlučio ima, ne samo teorijsku, nego i popriličnu praktičnu važnost. Isto je tako hvale vrijedna njegova namjera da u novonastalim okolnostima poradi na iznalaženju „novih pojmova koji bi korespondirali s novim činjeničnim stanjem“ (15).

Istraživanje radikalne mijene 'političkog polja' bilo je popularno među istraživačima, napose političkim teoretičarima, tijekom devedesetih godina. Teoretičari različitih teorijsko-političkih opredjeljenja pokušavali su dokučiti političke, ekonomijske i kulturne posljedice sunovrata komunizma po modernost kao paradigmu. Najprije se pojavila priča o 'kraju povijesti' (Fukuyama), koja je kasnije prešla u 'pronalaženje političkoga' odnosno njegovu 'transformaciju' (npr. Beck, Meyer, Agamben, Giddens...). Razmjerno je popularna bila i priča o 'metapolitici' (Benoit, Beck, Rancière, Badiue...) odnosno 'kraju politike' (Boggs...). Možda je upravo 'metapolitika' ključni (i razmjerno novi) pojam koji je odredio 'duhovno' stanje toga vremena, kao stanje traženja, pa i meteža, otvorenog novim političkim učenjima i praksama. Ili, kako to kaže Beck, svojevrsnu 'politiku politike'. Zanimljivo je da Cvetićanin u svojoj neobično opsežnoj knjizi (703 str.) nije pokazao, osim referiranja na Fukuyamu i Giddensa, zanimanje za postignuća ovog 'žanra'.

U 'Uvodu' knjige on polazi od tvrdnje da "živimo u vremenu sveopće politizacije", kad „politika počinje da se prelijeva preko svojih granica i ulazi, nažalost, u sve pore života“ (2008: 13). Uvjeren je da je ova teza naširoko prihvaćena, počevši od 'monumentalnih teoretičara starog kova'

(Carl Schmitt) do predstavnika 'nove političke sociologije' (Keith Nash). Cvetičanin pritom očito zanemaruje činjenicu da se barem zadnjih dva desetak godina više govori o 'kraju' odnosno 'povlačenju politike'. Nejasno je kako politika zalazi „u sve pore života“ ako je, primjerice, u posljednjih tridesetak godina bitno ograničen utjecaj države na ekonomske odnose, a zbivale su se i znatne promjene u sferi sigurnosti. Da bi osnažio svoju tezu o 'sveopćoj politizaciji' današnjice, poseže za Schmittom iz spisa *Pojam političkoga*. O tome kako Cvetičanin vidi „sveobuhvatnost političkog kao takvog“ dalo bi se raspravljati, ali prije svega treba reći da su za tumačenje današnjih prilika značajniji neki drugi spisi ovoga političkog teoretičara. Za zadnja se desetljeća aktualnijim čini ono što Schmitt, primjerice, kaže u spisu *Politička teologija*: „Ništa danas nije modernije od borbe protiv političkoga. Američki financijeri, industrijski tehničari, marksistički socijalisti i anarho-sindikalni revolucionari ujedinjuju se u zahtjevu da se mora odstraniti neobjektivna vladavina politike nad objektivnošću privrednog života. Treba da postoje još samo organizaciono-tehnički i ekonomsko-sociološki, a ne više i politički problemi“.

Kako Cvetičanin u Schmittu vidi „vjerojatno najvećeg teoretičara politike 20. stoljeća“ (455) ne čudi da ga 'forsira': „osnovno razlikovanje prijatelja i neprijatelja koje određuje prostorno polje na prostoru Europe – u prethodna dva stoljeća ići će linijom razdvajanja političke ljevice i političke desnice“ (20). Osim što se Cvetičanin i ovdje nastavlja ovim autorom koristiti bez nekog posredovanja, treba reći da je neobično što se ne slaže da „između prijatelja i neprijatelja uvijek postoji egzistencijalni jaz“ (16). Ako nema takvog jaza, onda nema potrebe za Schmittom, odnosno za prijateljem i neprijateljem. Naime, ovaj pojmovni par nema puno smisla ako je desupstancijaliziran. Nejasno je zašto autor knjige, koji tvrdi da promiče „precizna pojmovna određenja“ (25), inzistira na ovom pojmovnom paru, a ne želi prihvatiti njegove konzekvencije.

Na stotinama sljedećih stranica Cvetičanin razmatra, polazeći od Francuske revolucije, različite primjere 'političke ljevice' i 'političke desnice'. Ovu revoluciju vidi kao temeljni događaj moderne u kojem se ljevica uspostavila kao 'snaga akcije', a desnica kao 'snaga reakcije'. Nije zainteresiran za sustavnu raspravu o vrijednosnim aspektima ovih pozicija nego se uglavnom koncentrira na idejno-povijesne prikaze aktivnosti „'jakih' historijskih djelatnika, koji će biti presudni za razvoj političkih ideja i političkih okolnosti, pa tako i onih o ljevici i desnici“ (38). Treba reći da ti prikazi donose zanimljive pojedinosti iz života različitih 'historijskih djelatnika', teoretičara i praktičara, počevši od Rousseaua, Marxa, Engelsa, Milla, Hitlera, Staljina... . Ipak Cvetičaninu je puno više stalo do teoretičara i političkih djelatnika koji se na različite načine udaljuju od onog što on drži idealtipskom ljevicom odnosno desnicom. Oni naime pripadaju

‘funkcionalnoj postideološkoj politici’ koja „u konkretnom političkom smislu ide trasom“ (604) od Bismarcka, Gladstonea do Kissingera odnosno Putina. Ovom zanimljivom društvu pridružuje se ‘intelektualna postideološka linija’, od Spinoze, Tocquevillea, Nietzschea, Schmitta.... . Cvetičanin ovim manepravima naglašava praktičizam i eklektičizam i tako se suprotstavlja „svim ideologiziranim slikama svijeta“, (606). Time pristaje uz one kritičare moderne koje se već desetljećima naziva ‘europskom novom desnicom’ (najbolje je predstavlja Alain de Benoist). A to je itekako ideologijska pozicija, tako da Cvetičaninu ne pomaže samoproglašena neideologiziranost. Zanimljivo je da se kod Cvetičanina o ovoj razmjerno utjecajnoj vrsti desnice ništa ne može pročitati.

Cvetičanin naravno smatra da u novoj ‘epohi’ pojmovi ljevice i desnice gube svoju eksplanatornu funkciju, prepustajući polako scenu nekim drugim pojmovima. No, kad treba dati konačnu ocjenu stanja, onda je suzdržaniji („ta razlika nije više od suštinske važnosti“) i tada nastoji tek „anticipirati jedan mogući tok događaja“. Cvetičanin želi dati prigodu pojmu ‘postgrađanski centar’ kojim naglašava da danas nema velikih i socijalnih i političkih sukoba (‘revolucije, svjetski ratovi ili masovni pogromi’). Svi se dakle „guraju u ‘globalni postgrađanski centar’“ što nam „svjedoči o ‘kraju ideologija’ ali u suštini o supremaciji samo jedne ‘ideologije’ – one globalnog centra...“ (567). Jedini otpori dolaze od skupina koje djeluju ‘iz frustracije’ i prihvaćaju nasilne metode (‘novo barbarstvo’, odnosno globalni terorizam, agresivne supkulture, navijači i organizirani kriminal...). Pojmom ‘postgrađanski centar’ zapravo se označava ono što se u pripadajućoj literaturi najčešće naziva ‘postdemokracijom’. Posrijedi je vladavina elita u današnjoj predstavničkoj demokraciji u kojoj se gotovi svi otpori nazivaju ‘populizmom’. Ovaj se poredak obično povezuje s ‘neoliberalizmom’. To čini i Cvetičanin. Kako neoliberalizam najčešće nastoji reducirati funkcije politike i primijeniti tržišnu logiku na gotovo sve sfere ljudskog djelovanja, nije jasno zašto Cvetičanin na samom početku knjige kaže da politika danas zalazi „u sve pore života“. Po svemu sudeći, početak i kraj knjige u znatnom su nesuglasju.

Kao rješenje za ‘postgrađansko stanje’ Cvetičanin predlaže svoju ‘postideološku trilogiju’. Ta je kombinacija postavljena po uzoru na Daniela Bella, po formuli ‘liberal u politici’, ‘socijalista u ekonomiji’ i ‘konzervativac u kulturi’. Kao ‘liberal u politici’ ostao bi u okviru liberalnog konstitucionalizma, odnosno pravne države. Doduše, traži i rješenja kako prevladati demokratski deficit i obuzdati ‘ekspertokraciju’ koja je sve udaljenija od građana. Drugi dio njegove ‘trilogije’ odnosi se na stav ‘socijalista u ekonomiji’, što znači odgovarajućim poreznim zakonima „ujednačiti sistem distribucije dobara“ (613). I naposljetku, ‘konzervativac u kulturi’ trebao bi omogućiti da „područja duha i stvaranja ne podliježu demokratskim zakonima“ (614).

Pitanje je koliko predložena 'trilogija' mijenja stanja stvari koje vrijede posljednjih desetljeća? Primjerice, biti 'socijalist u ekonomiji' za njega ne znači dokidanje ili barem relativizaciju privatnog vlasništva putem demokratizacije ekonomije. Socijalizam je ovdje tek „moralni korektiv, a ne konstitutivna ideja“ (613). Cvetičanin 'u ekonomiji' tako ostaje u okviru onoga što je i dosad manje ili više vrijedilo, napose u europskim kontinentalnim državama. Isto je tako kad kao 'konzervativac u kulturi' promiče 'prave' vrijednosti koje počivaju na autoritetu „kvalitete kao neponovljivosti individualnog stvaranja“ u okviru jedne tradicije odnosno 'duhovnog kruga' (615). Kad je posrijedi politika, osim pravne države, on spominje i referendum. No, to ne znači i neku sveobuhvatnu demokratizaciju budući da se tim instrumentom političari već ionako povremeno služe da „od građana dobivaju mandat“. Kako spomenuta 'trilogija' ne promiče širu demokratizaciju spomenutih sfera djelovanja, ona, iako naglašeno konzervativna, zapravo ne odstupa od današnjega postdemokratskog 'konsenzusa'.

Upada u oči to što Cvetičanin ne želi svojim potencijalnim čitateljima ostaviti previše prostora za samostalnu procjenu. Primjerice, samouvjereno nam sugerira da će njegova knjiga „ponuditi jednu autentičnu argumentaciju“, a korišteni teorijski sklopovi će se „ukazati kao moćne analitičke kategorije“ (30). I da ne bi bilo zabune, on probleme političkog prostora „ne tretira na klasičan, već na jedan inventivan način“ (26). Sam stil pisanja ove goleme knjige podređen je ambiciji da se „naučna naracija napravi dostupnijom 'zdravom razumu' i pažnji čitaoca...“ (39). Posljedica ovog stava je 'esejističko-literarni' stil pisanja ove vrste: „Morrison nasuprot svom ajzenhauerovskom ocu (otac mu je bio konzervativni američki oficir visokog ranga, admiral) afirmira jednu novu-staru vitmenovsku Ameriku koja je pozvana da se vrati svojoj nekadašnjoj istini koju je volio stari Tocqueville, dok Hendrix, po majci Indijanac, a po ocu crnac, svojim ritmovima, nadovezujući se na Morrisona, upućuje poziv onoj manjinskoj 'obojenoj' Americi, o čijoj ugroženosti pred tiranijom bele većine je govorio opet upravo Tocqueville“ (541, 542). Ovakav stil pisanja i izražena sklonost ponavljanju nekih, u osnovi, općih mjesta jako utječu na opseg ovog djela. Posebna je priča preobilje riječi kojima se, u ne baš malom broju rečenica, ista stvar kazuje (pre)više puta: „Ovako dolazimo do zaključka našeg rada, odnosno do finalnog svođenja računa poduzetog istraživanja, u kojem nam valja zaključke pojedinih poglavlja i cjelina povezati u jedan konačan stav“ (591).

Jasno je da se Neven Cvetičanin upustio u avanturu kad je najavio da će se baviti svim onim što se odnosi na epohalnu mijenu političkog polja. Treba uvažiti njegov pokušaj s pojmom 'postgrađanski centar' iako se moglo iznaći i sretnije rješenje. Isto tako na određen način treba respektirati što je nekako uspio zadržati nadzor nad silnim stranicama koje je ispisao. No, ipak je upao u zamku koje je od početka bio svjestan.

Mislio je naime kako je dovoljno da „revnosno pazi da ne prekorači granicu svog predmeta“ (27). Problem ipak nije bio u prekoračenju granice, nego u tome što je predmet već bio preambiciozan. Dodatna je poteškoća to što Cvetičanin nije baš entuzijastičan u praćenju stanja u svom žanru, a što bi ga vjerojatno navelo na racionalizacije. Ostaje dojam da je upao u „široke elaboracije, koje uvijek rezultiraju površnošću“ (27). Upravo ono što je htio izbjeći! ¶

TONČI KURSAR

